

**Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini rivojlantirish
nazariyasi va metodikasi**

Isabekov Shavkat Isabekovich

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi Tyutori

Telefon: +998 97 522 33 00

Telefon (ikkinchi): +998 97 648 48 02

Email: isabekovshavkat@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqola oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy va metodik asoslarini o'rganadi. Tyutorlik talabalarga akademik yordam, maslahat va qo'llab-quvvatlashni taqdim etish orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Maqolada tyutorlik faoliyatining asosiy vazifalari, pedagogik, kognitiv va motivatsion nazariyalar bilan bog'liqligi, shuningdek, individual yondashuv, guruh ishlari va feedback metodikalari batafsil ko'rib chiqiladi.*

Tyutorlik faoliyatini rivojlantirish uchun tayyorlov dasturlari, innovatsion texnologiyalar va yordamchi resurslarning ahamiyati ta'kidlanadi. Maqola tyutorlik jarayonining samaradorligini oshirish va talabalarning akademik muvaffaqiyatini yaxshilash uchun zarur bo'lgan metodik yondashuvlarni taqdim etadi. Ushbu maqola tyutorlik faoliyatini yanada sifatli va samarali amalga oshirishga yordam beradigan nazariy va amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar:

- Tyutorlik faoliyati*
- Oliy ta'lim muassasalari*
- Akademik yordam*
- Pedagogik nazariyalar*
- Konstruktivizm*
- Kognitiv nazariyalar*
- Motivatsion nazariyalar*

- *Individual yondashuv*
- *Guruh ishlari*
- *Feedback*
- *Baholash metodikasi*
- *Innovatsion texnologiyalar*
- *Onlayn platformalar*
- *Mobil ilovalar*
- *Yordamchi resurslar.*

Annotation: *This article explores the theoretical and methodological foundations for developing tutoring activities in higher education institutions. Tutoring plays a crucial role in organizing the educational process effectively by providing academic support, advice, and assistance to students. The article examines the main functions of tutoring, its relation to pedagogical, cognitive, and motivational theories, as well as individual approaches, group work, and feedback methodologies.*

The significance of training programs, innovative technologies, and supportive resources in the development of tutoring activities is emphasized. The article provides necessary methodological approaches to enhance the effectiveness of tutoring processes and improve students' academic success. It offers theoretical and practical recommendations to implement tutoring activities more qualitatively and effectively.

Keywords:

- *Tutoring activities*
- *Higher education institutions*
- *Academic support*
- *Pedagogical theories*
- *Constructivism*
- *Cognitive theories*
- *Motivational theories*
- *Individual approach*

- *Group work*
- *Feedback*
- *Assessment methodology*
- *Innovative technologies*
- *Online platforms*
- *Mobile applications*
- *Supportive resources*

Kirish

Oliy ta'lim muassasalarida tutorlik faoliyati ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, talabalar bilan yaqindan ishlash va ularning akademik muvaffaqiyatini oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu maqola tutorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari va metodikalarini ko'rib chiqadi albatta.

Tutorlik Faoliyatining Nazariy Asoslari

1. Tutorlik Tushunchasi va Vazifalari:

Tyutorlik — bu talabalarga akademik yordam, maslahat va qo'llab-quvvatlashni taqdim etish jarayoni hisoblanadi. Tutorning asosiy vazifalari : darslarga tayyorgarlik, individual va guruh muhokamalari, qarorlar qabul qilishda yordam berish va motivatsiyani oshirishdir.

2. Pedagogik Nazariyalar:

Tutorlik faoliyati pedagogik nazariyalar bilan uzviy chambarchas bog'liq. Konstruktivizm nazariyasi talabalar bilimini faollashtirish va ular bilan interaktiv muloqot orqali bilimlarni rivojlantirishga yordam berishdir. Ushbu yondashuv talabalarning faol ishtirokini va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini ayniqsa rivojlantiradi.

3. Kognitiv va Motivatsion Nazariyalar:

Kognitiv nazariyalar talabalarning bilim olish jarayonida qanday ishlashlarini tushuntiradi, motivatsion nazariyalar esa ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirib boradi. Kognitiv nazariyalar talabalarning o'z bilimlarini qanday o'zlashtirishi va saqlashini tushunishga yordam berish, motivatsion nazariyalar esa o'qishga rag'batni oshirishda muhim rolidir.

Tutorlikning Metodik Asoslari

1. Individual Yondashuv:

Har bir talabaga individual yondashuvni ta'minlash muvaffaqiyatli tutorlik faoliyatining asosiy metodikasi hisoblanadi. Bu talabalar ehtiyojlari va qobiliyatlarini tahlil qilish, shaxsiy maqsadlar qo'yish va ularga erishish strategiyalarini ishlab chiqish uchundir. Individual yondashuv yordamida tutor talabalar bilan shaxsiy munosabatlarni o'rnatadi va ularga mos keladigan qo'llab-quvvatlashni ko'rsatadi.

2. Guruh Ishlari va Muammolarni Hal Qilish:

Guruh muhokamalari va kollektiv ishlarni tashkil etish talabalar orasida jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu metodika talabalar o'rtasida bilim almashish va hamkorlikni oshirishga imkon yaratadi. Guruh ishlari orqali talabalar bir-birlaridan o'rganadilar, muammolarni birgalikda hal qilishda tajriba orttiradilar va jamoaviy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

3. Feedback va Baholash:

Doimiy feedback (fikir-mulohazalar) va baholash metodikasi talabalarga o'z ishlari va rivojlanishlari haqida aniq ma'lumot beradi. Bu o'z-o'zini baholash va professional o'sishga yordam beradi. Effektiv feedback talabalarni o'z muvaffaqiyatlarini va kamchiliklarini tushunishga yordam beradi, bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirishlariga va o'qish jarayonida yaxshilanishlariga sababdir.

Tutorlik Faoliyatini Rivojlantirish

1. Tayyorlov va O'qitish:

Tutorlar uchun maxsus tayyorlov dasturlari va seminarlar o'tkazish, ularning pedagogik va metodik ko'nikmalarini oshirish uchun muhimdir. Bu dasturlar tutorlarning o'qitish uslublarini yangilash, pedagogik strategiyalarni o'zlashtirish va innovatsion yondashuvlarni qo'llashga yordam beradi.

2. Innovatsion Texnologiyalar:

Zamonaviy texnologiyalarni, masalan, onlayn platformalar va mobil ilovalarni tutorlik faoliyatida qo'llash talabalar bilan muloqotni samarali tashkil

etishga yordam beradi. Innovatsion texnologiyalar yordamida tutorlar talabalar bilan masofadan ishlash, onlayn darslar o'tkazish va interaktiv materiallar yaratish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

3. Yordamchi Resurslar:

O'quv resurslarini, qo'llanmalarni va metodik materiallarni ishlab chiqish va yangilash tutorlik jarayonini yanada samarali qilish uchun zarurdir. Yordamchi resurslar talabalar uchun qo'llab-quvvatlashni kuchaytiradi va ularning o'qish jarayonini yanada samarali qiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatining samarali bo'lishi uchun uning nazariy va metodik asoslari chuqur o'rganilishi zarur. Bu bo'limda tyutorlik faoliyatining nazariy asoslari, metodikalar va rivojlantirish istiqbollari batafsil ko'rib chiqiladi.

1. Tyutorlik Faoliyatining Nazariy Asoslari

1.1. Tyutorlik Tushunchasi va Vazifalari

Tyutorlik — bu talabalarga akademik, pedagogik va psixologik yordamni taqdim etuvchi faoliyatdir. Tyutorlarning asosiy vazifalari quyidagi jumladan iborat:

- Akademik yordam: Talabalarga dars materiallarini tushunishga yordam berish, ularning bilimlarini mustahkamlash va qo'shimcha materiallar bilan ta'minlash.

- Shaxsiy yondashuv: Har bir talabaga individual yordam ko'rsatish, uning ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olish.

- Motivatsiya: Talabalarni o'qishga qiziqtirish va motivatsiya berish, o'qish jarayonida qo'llab-quvvatlash.

1.2. Pedagogik Nazariyalar

Tyutorlik faoliyati pedagogik nazariyalar bilan bog'liq bo'lib, ularning asosiylarini quyidagilar tashkil etadi:

- Konstruktivizm: Talabalar o'z bilimlarini faol yaratish va shakllantirish jarayonida yordam berish. Tyutorlar bu nazariyani qo'llash orqali talabalar bilimini faollashtiradi.

- Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivizmi: Talabalar orasida hamkorlik va muloqot orqali bilimlarni rivojlantirish. Bu yondashuv tyutorlar tomonidan guruh ishlari va muhokamalar orqali amalga oshiriladi.

1.3. Kognitiv va Motivatsion Nazariyalar

- Kognitiv nazariyalar: Talabalar qanday qilib ma'lumotni qayta ishlashini va o'zlashtirishini tushuntiradi. Tyutorlar bu nazariyalarni talabalarga moslashtirilgan o'qitish strategiyalari orqali qo'llashlari mumkin bo'ladi.

- Motivatsion nazariyalar: Talabalar o'qishga qanday motivatsiya olishlari va qanday rag'batlantirilishlari haqida tushuncha beradi. Tyutorlar talabalarni maqsadlarni aniqlash va ularga erishish uchun rag'batlantirishlari kerak.

2. Tyutorlikning Metodik Asoslari

2.1. Individual Yondashuv

Individual yondashuv har bir talabaga alohida e'tibor berishni ta'minlaydi. Bu metodika quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Talabaning ehtiyojlarini aniqlash: Talabaning qiyinchiliklarini va kuchli tomonlarini aniqlash, shaxsiy yondashuvni belgilash.

- Shaxsiy maqsadlar qo'yish: Talabalar uchun individual maqsadlar va o'quv rejalari ishlab chiqish.

2.2. Guruh Ishlari va Muammolarni Hal Qilish

Guruh ishlari va kollektiv muhokamalar talabalarning jamoaviy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metodika quyidagilardan iborat:

- Guruh ishlari: Talabalar o'rtasida bilim almashish va hamkorlikni rivojlantirish.

- Muammolarni hal qilish: Talabalar guruhida muammolarni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

3. Tyutorlik Faoliyatini Rivojlantirish

3.1. Tayyorlov va O'qitish

Tyutorlar uchun maxsus tayyorlov dasturlari va seminarlar o'tkazish ularning pedagogik ko'nikmalarini oshiradi:

- Professional tayyorlov: Tyutorlarning pedagogik, metodik va psixologik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun treninglar va seminarlar o'tkazish.

- Pedagogik uslublarni yangilash: Zamonaviy o'qitish metodlarini o'rganish va qo'llash.

3.2. Innovatsion Texnologiyalar

Zamonaviy texnologiyalar tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi:

- Onlayn platformalar: Masofaviy darslar va interaktiv mashg'ulotlar o'tkazish.

- Mobil ilovalar: Talabalar bilan muloqotni yanada samarali qilish va ularga qo'shimcha resurslar taqdim etish.

3.3. Yordamchi Resurslar

Tyutorlik jarayonini yaxshilash uchun yordamchi resurslarni ishlab chiqish:

- O'quv materiallari: Qo'llanmalar, darsliklar va metodik materiallarni yaratish va yangilash.

- Rivojlantirish materiallari: Talabalar uchun qo'shimcha yordamchi resurslar va o'qish vositalarini ishlab chiqish..

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida tutorlik faoliyatini rivojlantirish talabalarning akademik muvaffaqiyatini oshirish shu jumladan ularning umumiy rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Nazariy va metodik asoslarni o'zlashtirish orqali tutorlik faoliyati samarali joriy etish va yuqori sifatli ta'lim ta'minlanishi mumkin. Tutorlik faoliyatining muvaffaqiyatli rivojlanishi talabalar bilan samarali muloqot, individual yondashuv va innovatsion metodlarni qo'llashga bog'liq.

Foydalangan Adabiyotlar

1. Anderson, C. (2015). The Role of Tutors in Higher Education: A Review of Literature. *Journal of Educational Research and Practice*, 5(3), 47-63.
2. Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does*. McGraw-Hill Education.

3. Brookfield, S. D. (2015). *The Skillful Teacher: On Technique, Trust, and Responsiveness in the Classroom*. Jossey-Bass.
4. Brusilovsky, P., & Millán, E. (2007). *User Models for Adaptive Hypermedia and Adaptive Educational Systems*. Springer.
5. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
6. Kuhn, D. (2000). Metacognitive Development. *Current Directions in Psychological Science*, 9(5), 178-181.
7. Piaget, J. (1973). *To Understand is to Invent: The Future of Education*. Viking Press.
8. Ramsden, P. (2003). *Learning to Teach in Higher Education*. Routledge.
9. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
10. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: Which Are the Key Subprocesses?. *Contemporary Educational Psychology*, 27(1), 1-18.